

Takáts Gyula köszöntése

Takáts Gyula neve s műve sokkal ismertebb, semhogy a jóbarát bennfentességével, vagy katedréről messze tekintő irodalomtudós pózában kellene őt bemutatnom a köszöntésére idesereglett közönségnek.

Elegendő egy-két olyan jellegzetességére rámutatni, melyek ismeretében csak fokozódhatik a személye iránti érdeklődés, s a művének járó nagybecsülés.

Takáts Gyula a költők között az a költő, akinek a XX. század közepe táján megadatott, remegő kezében tartania a XIX. századi nagy űs: Berzsenyi Dániel csontjait!

1945 tavaszán történt, kevéssel azután, hogy a háború „erccsordája”, nyomában romokkal és halottakkal, elviharzott — és ő, menekültében, „mint próféta jelét, nézte a niklai sirt”.

Romországban, romsírbolt előtt: nem is kellett volna megérintenie a fájdalmas ereklyét ahhoz, hogy azután mindörökre szigmatizáltan képviselje, s hordozza magában a pannón-magyar költő őstípust — azt, akinek A magyarokhoz című ódája már Széchenyinek is valóságos új Institutiója volt —, mondom, e misztikus érintkezés nélkül is úrrá lett volna rajta bizonyos fogadalomtévő lelkiállapot: az egész háború dúlta ország jelképes tenyeréntartására és melengetésére, a végső leheletig...

És még valami, ami a fentiekkel összefügg, s ami nem hagyható említetlen életműve általános fölmérésekor. Egy olyan sajátosság, mely Takáts Gyulát egyenest az emberföldrajzi fantasztikumok sorába emeli: ez a hatvanöt éves költő, akit itt tisztelhetünk hús-vér alakjában, csakúgy, mint szellemi kivetülései szerint — ez az ember itt, Európában, Magyarországon, Somogy megyében, Kaposváron, egyazon házban élte le a XX. század vagy akár a történelem legvérzivatarosabb hat és fél évtizedét!

Bizony, több mint ritkaság, valóságos csoda ez, mirákulum a javából: „a Nemzet Örlelkéhez” folyamodó elhatározás és hűség csodatétele. Avagy hány költő lehet még e kis magyar glóbuszon, akiről elmondható volna ez a kövekbe és gyökerekbe kapaszkodó szívósság, s hogy egész élete és műve: a regionalizmus tudatos, elszánt igazolása és régi rangjára emelése. (Messe, a délkeleti Kárpátok karéjában találunk még elvéve hasonló jelenségeket...)

Kétségtelen, hogy volt idő, amikor helytmaradása botorságnak s elrettentő példának számított. Azonban odáig fejlődöttünk, hogy — hála az irodalmi és művészeti Pestbuda-centrizmusnak — ez a helytmaradás ma inkább követendő példa, és biztató, bölcs útmutatás. Hogy ne legyen a főváros az idők végeztéig írónak, költőknek s minden rendű-rangú alkotóművészeknek — paradoxonnal élve — önkéntes kényszerlakhelye! S hadd keltsen reményt a Takáts Gyula-i példa, hogy az eljövendő nemzedékekben is megisméltődhetik ez az embertani csoda, s lesznek még, akik ugyanannak a fának ehetik gyümölcsét hetedik évtizedükben is, melynek törzsébe első elemista korukban, első békanyúzójukkal bevették nevük kezdőbetűit.

Ez a honnmaradás persze nem volt csupa idill, vagyis nem volt minden kockázat és áldozat nélkül való! A helytmaradónak meg kellett küzdenie a mai s mindenkori kisvárosi viszonyok bosszantó, vagy éppen megalázó következményeivel. Mi több: leveleznie kellett a közelmúlt s a jelen jó néhány Kazinczyjával, mint Berzsenyinek a széphalmi bölccsel, hajdanán. És kioktatásban is részesült nemegyszer olyanoktól, akik az elhamarkodva ítélő fiatal Kölcsey szigorúságával rótták meg, szerintük elégtelen előmenetele miatt...

* Elhangzott Takáts Gyula költői estjén.

Mindazonáltal, vagy éppen ezért, a mű, mely e szívós, túlélő „pannónságból” fakadt: szókincsével, tárgyi gazdagságával, emberközeli mondanivalójával, rendkívüli értékű teljesítmény a XX. század költészetében. Takáts Gyula mindvégig megtartotta az első lendülettel elfoglalt előkelő rangját a vele egyivásúak között. Költészetét, az első verskötet hatása alatt (negyven évvel ezelőtt) a misztikus természetérzés hordozójának minősítettük. De időközben világossá vált, hogy nem annyira misztikus, mint inkább animisztikus természetélményről van szó, olyan költő érzésvilágáról, aki szülötte földjének egyre mélyebb ismeretében, egy csodálkozó kisfiú, vagy egy mindentudó öreg pásztor természetességével társalog küttal, malommal, pinceszerral, vízimadárral, s nem utolsó sorban embertársaival. Mindent és mindenkit bensőségesen ismer, s egy-két határozott tusvonással elénk varázsol, megörökít, hogy tovább adhassa a remélt XXI. évszázadnak.

Verseiben egyaránt izlelgethetjük és élvezhetjük a friss mandula keserédességét s a Becehegy óborának aranyló zöld, vulkáni zamatát.

TAKÁTS GYULA

Épp csak átszalad

Nő a lilium kardja a vízen...
Hosszú bimbója lándzsa
és sodrott aranyát
az árnyék szívébe mártja.

Megremeg... leomlik kéken...
A csörgő víz sikolt!
Az éger levelek ajkán
erezett hullafolt

s a mélyülő völgyön ekképp
tavasz és alkonyat
egyszerre, mint az élet,
a tükrön épp csak átszalad.

Még helye sem éget

Elúszik, mint a holdfény...
Elszáll, mint a zene:
magányos tárgy... szavak... szívek...
Egyiknek sincs keze.